



# Ripoti ya Uwajibikaji

## Mashirika ya Umma

### 2016-17







# Ripoti ya Uwajibikaji

## Mashirika ya Umma

### 2016-17

Kwa kushirikiana na:

Mpango wa Usimamizi Bora wa Mapato ya Umma  
(Good Financial Governance)

Unaotekelzwa na:



Kwa niaba ya:



Co-funded by European Union



Schweizerische Eidgenossenschaft  
Confédération suisse  
Confederazione Svizzera  
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development  
and Cooperation SDC

# Yaliyomo

Orodha ya Vifupisho ..... ii

Dibaji ..... iii

## **Sehemu ya Kwanza**

Hati za Ukaguzi .....	1
Aina ya Hati zitolewazo na CAG.....	1
Mwenendo wa hati za ukaguzi .....	2

## **Sehemu ya Pili**

Uteklezaji wa Mapendekezo ya CAG ya miaka iliyopita.....	3
--	---

## **Sehemu ya Tatu**

Mambo Muhimu yaliyojitekeza katika Ukaguzi wa 2016/17 .....	4
Jambo la 1: Hasara Zilizolikabili Shirika la Ugavi wa Umeme Tanzania (TANESCO) .....	4
Jambo la 2: Benki ya Maendeleo ya Kilimo Yakopesha Asilimia 4 tu ya Mtaji Wake kwa Wakulima .....	5
Jambo la 3: Mambo Yaliyoibuliwa na CAG Katika Hospitali ya Taifa ya Muhimbili (MNH) .....	6
Jambo la 4: Mamlaka ya Chakula na Dawa (TFDA) Kushindwa Kudhibiti Uingizwaji wa Bidhaa Zenye Thamani ya Sh. 4.43 billioni .....	7
Jambo la 5: Kuwepo kwa dawa zilizoisha Muda wake katika Bohari Kuu ya Dawa (MSD) .....	7
Jambo la 6: Uwekezaji Usio na Tija Katika Mashirika ya Umma .....	8
Jambo la 7: Mikopo isiyolipika katika Benki ya Uwekezaji (TIB).....	9
Jambo la 8: Mashirika ya Umma Yanavyoathiriwa na Kutokuwepo kwa Bodi za Wakurugenzi..	9

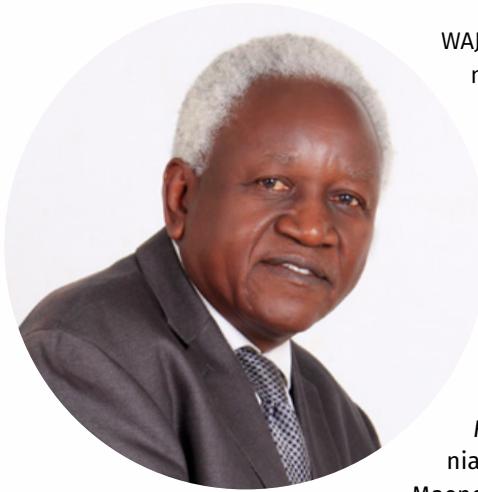
## **Sehemu ya Nne**

Hitimisho.....	11
----------------	----

# Orodha ya Vifupisho

<b>WAJIBU</b>	WAJIBU - Institute of Public Accountability
<b>CAG</b>	Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali
<b>GIZ</b>	Shirika la Maendeleo la Ujerumani
<b>IPSAsS</b>	Viwango vya kimataifa vya Uandaaji wa Hesabu katika Sekta ya Umma
<b>NBAA</b>	Bodi ya Taifa ya Wahasibu na Wakaguzi Hesabu
<b>TANESCO</b>	Shirika la Ugavi wa Umeme Tanzania
<b>MNH</b>	Hospitali ya Taifa ya Muhimbili
<b>NHIF</b>	Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya
<b>MSD</b>	Bohari Kuu ya Dawa
<b>TFDA</b>	Mamlaka ya Chakula na Dawa Tanzania
<b>TBC</b>	Shirika la Utangazaji la Taifa
<b>RAHCO</b>	Kampuni Hodhi ya Rasilimali za Reli
<b>TIB</b>	Benki ya Uwekezaji Tanzania
<b>AZAKI</b>	Asasi za Kiraia
<b>REA</b>	Wakala wa Umeme Vijijini

# Dibaji



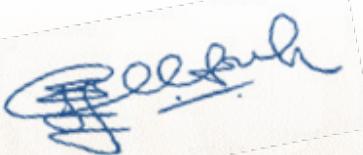
WAJIBU ni taasisi fikra ya uwajibikaji wa Umma ilyoanzishwa mwaka 2015 kwa lengo la kukuza mazingira ya uwajibikaji na Utawala bora hapa nchini. Ili kukamilisha adhma hiyo, WAJIBU kupitia ripoti ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) ya mwaka 2016/17 ya Mashirika ya Umma imeandaa Ripoti ya Uwajibikaji katika Mashirika ya Umma. Mashirika ya Umma ni mashirika ambayo Serikali inaumiliki wa kuanzia asilimia 50.

Katika kuandaa ripoti hii, WAJIBU imeshirikiana na Shirika la Maendeleo la Ujerumani (GIZ) nchini Tanzania kupitia Mpango wa Usimamizi Bora wa Mapato ya Umma (*Good Financial Governance*). Mpango huu unatekelezwa na GIZ kwa niaba ya Umoja wa Ulaya, Serikali ya Ujerumani na Shirika la Maendeleo la Uswisi.

Ripoti hii inajumuisha mambo yenyewe umuhimu mkubwa kwa jamii (High Public Interest Issues) yaliyoibuliwa na CAG kwa mwaka 2016/17 katika ukaguzi wa Mashirika 188. Pia, ripoti hii imezingatia mapendekezo ya CAG yaliyotolewa kutohana na ukaguzi wa Mashirika ya Umma yenyewe umuhimu mkubwa kwa jamii. **Madhumuni ya mapendekezo ya CAG ni kuongeza tija, ufanisi, uwajibikaji na utawala bora katika usimamizi wa makusanyo na matumizi ya rasilimali za umma.** Hivyo, kuna umuhimu mkubwa kwa Maafisa Masuuli kutekeleza mapendekezo hayo. Ripoti hii inaweza kutumika kama; nyenzo ya kufundishia wadau mbalimbali, chanzo cha taarifa katika kuandaa machapisho mbalimbali ya kuelimisha umma au kusambazwa kwa wadau wengine.

Ripoti hii imegawanyika katika sehemu nne (4); sehemu ya kwanza ni Hati za Ukaguzi, sehemu ya pili ni utekelezaji wa mapendekezo ya miaka iliyopita, sehemu ya tatu ni mambo muhimu yaliyojitekeza katika ukaguzi wa mwaka 2016/17 na sehemu ya nne ni hitimisho.

WAJIBU inawakaribisha kuisoma ripoti hii na kutoa maoni yatakayochangia kuboresha ripoti zitakazofuata.



Ludovick S. L. Utouh  
**Mkurugenzi Mtendaji**  
**WAJIBU – Institute of Public Accountability**

# | Sehemu ya Kwanza

## Hati za ukaguzi

Hati za Ukaguzi ni maoni ya Mkaguzi wa Hesabu kuhusu ukaguzi wa hesabu za Taasisi iliyokaguliwa. Maoni haya yanaonesha kama hesabu zilizokaguliwa zimeandaliwa kwa kuzingatia viwango vya kihasibu vya kimataifa (IPSAs) na matamko yanayotolewa na Bodi ya Taifa ya Wahasibu na Wakaguzi Hesabu (NBAA).

## Aina ya Hati zitolewazo na CAG



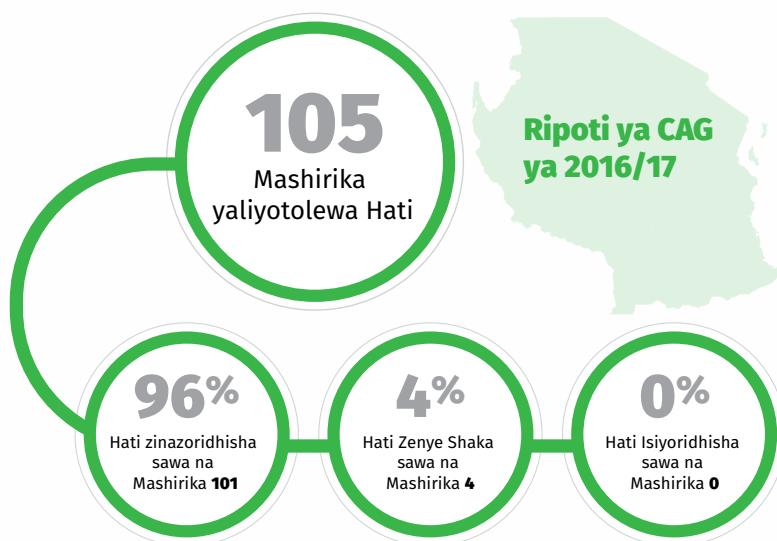
### Katika ukaguzi wa sekta ya umma, wakaguzi hutoa katи ya hati zifuatazo;

- **Hati Inayoridhisha:** - Hesabu zimetayarishwa kwa usahihi na kwa kuzingatia Viwango vya Kimataifa vya Uhасібу.
- **Hati Yenye Shaka:** - Hesabu zinakuwa na makosa ya msingi ya kiuhasibu yanayohusu mapato, matumizi au rasilimali za taasisi.
- **Hati Isiyoridhisha:** - Hesabu na rasilimali kwa kiasi kikubwa zina makosa ya msingi ya kiuhasibu na kiutendaji pamoja na usimamizi mbovu wa mifumo ya udhibiti ya ndani.
- **Hati Mbaya (Kushindwa kutoa Hati):** - Tamko la mkaguzi pale ambapo mkaguliwa hana kumbukumbu za fedha na rasilimali zinazotosheleza kutayarisha mahesabu ya taasisi yaliyo sahihi pamoja na kuwepo udhaifu mkubwa wa usimamizi wa mifumo ya udhibiti ya ndani.

### Mwenendo wa Hati za Ukaguzi

Katika kipindi cha mwaka wa fedha 2016/17, CAG alikagua na kukamilisha kaguzi za mashirika 188. Hata hivyo, aliweza kutoa Hati za Ukaguzi kwa mashirika 105 pekee. Kati ya mashirika 105 yaliyotolewa hati za ukaguzi, mashirika 101 yalipata hati zinazoridhisha na mashirika 4 yalipata hati zeny shaka. Hati isiyoridhisha na hati mbaya hazikutolewa kwa shirika lolote katika kipindi hiki cha ukaguzi. Mwenendo wa hati za ukaguzi kwa miaka mitatu iliyopita ni kama inavyoonekana kwenye kielelezo hapo chini; (*Chanzo: Ripoti ya CAG ya Mashirika ya Umma 2016/17 Uk 8*).

### Kielelezo Na. 1: Mwenendo wa Hati za Ukaguzi kwa Mashirika ya Umma Mwaka 2014/15 hadi 2016/17



### Mwenendo wa Hati Zinazoridhisha



# | Sehemu ya Pili

## **Utekelezaji wa Mapendekezo ya CAG ya miaka iliyopita**

Katika kufuatilia utekelezaji wa kaguzi za miaka iliyopita, CAG alibaini kuwa, mapendekezo 15 sawa na asilimia 31 ndio yaliyotekelawa kikamilifu, mapendekezo 21 sawa na asilimia 44 yapo katika hatua za utekelezaji na mapendekezo 12 sawa na asilimia 25 hayajatekelawa. (*Chanzo: Ripoti ya CAG Mashirika ya Umma 2016/17 Uki. viii*).

## **Kielelezo Na. 2: Utekelezaji wa mapendekezo ya kaguzi zilizopita**



# | Sehemu ya Tatu

## Mambo Muhimu Yaliyojitekeza Katika Uguzi wa Mwaka 2016/17

Sehemu hii ya ripoti inahusu uchambuzi wa mambo muhimu yaliyojitekeza kwenye ukaguzi wa Mashirika ya Umma kwa mwaka 2016/17, ikiwa ni pamoja na kuonesha athari zinazoweza kujitekeza kwa jamii endapo mapendekezo hayo hayatakelezw. Pia, sehemu hii inashauri nini kifanyike ili kurekebisha mapungufu yaliyobainishwa katika ripoti ya CAG kwa mustakabali wa maendeleo ya Taifa. WAJIBU imefanya uchambuzi wa mambo 8 muhimu yaliyojitekeza kama ifuatavyo.

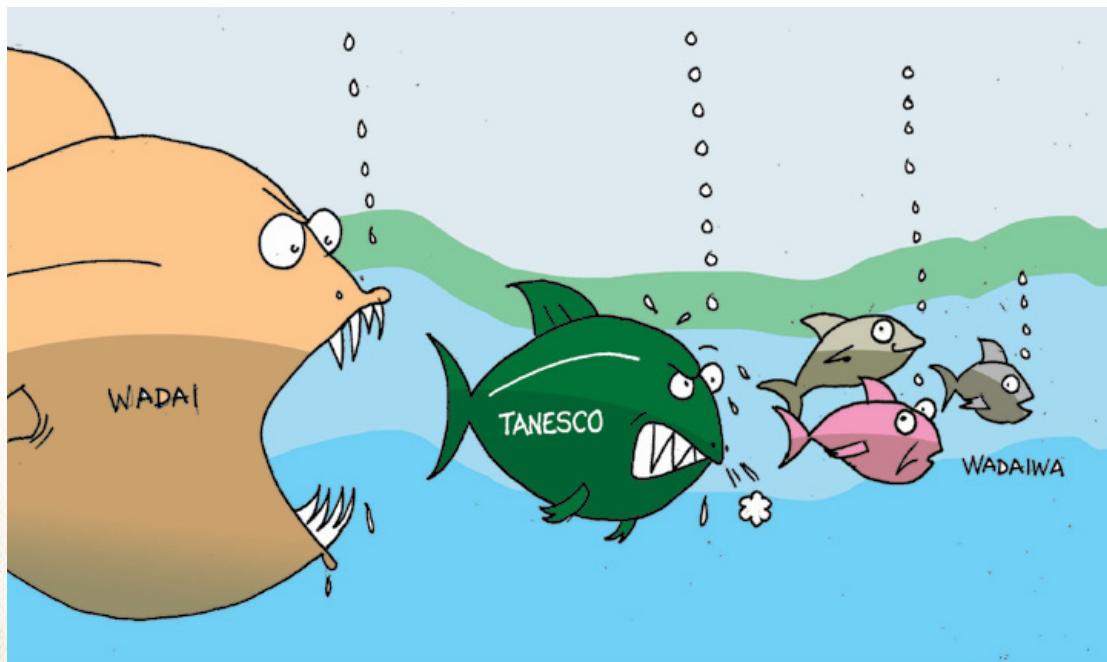
### Jambo la 1: Hasara Zilizolikabili Shirika la Ugavi wa Umeme Tanzania (TANESCO)

Katika kulikagua Shirika la TANESCO, CAG alibaini mambo mbalimbali yakiwemo yafuatayo;

#### i. Mwenendo wa Hasara Katika Shirika la TANESCO.

TANESCO imekuwa na mwenendo usioridhisha kwa kupata hasara kwa miaka kadhaa mfululizo. Kwa mwaka wa fedha 2015/16, hasara iliyopatikana ilikuwa Sh. 346.40 bilioni na kwa hesabu za miezi 18 iliyoshia Juni 2015, hasara ilikuwa Sh. 124.46 bilioni. Mwenendo wa hasara umekuwa ukichangia na ongezeko la gharama za kuzalisha umeme.

Aidha, kwa hesabu zilizoishia tarehe 30 Juni 2016, TANESCO ilikuwa inadaiwa Sh. 958 bilioni ikiwa ni ongezeko la asilimia 23, hata hivyo thamani ya wadaiwa wa TANESCO ilipungua hadi kufikia Sh. 330.55 bilion. (Chanzo: Ripoti ya CAG Mashirika ya Umma 2016/17 Uk. 28)



**Athari:** Uwiano wa madeni ya TANESCO ukilinganisha na madai inayodai wateja wake hauridhishi. Hivyo, kuna viashiria vinavyoonesha kwamba Shirika haliwezi kugharamia mahitaji yake ya kifedha na kuwa na utegemezi mkubwa wa ruzuku kutoka Serikali Kuu. Hali hii ya kifedha, inaipunguzia TANESCO uwezo wa kuhudumia mitambo na miundombinu ambayo inapelekea wateja kupata kero na usumbufu wa umeme kukatika mara kwa mara. Hali hii inaathiri kwa kiasi kikubwa shughuli za uzalishaji mali na utoaji huduma katika jamii. Matokeo haya huathiri pia ukuaji wa uchumi na kupunguza mapato ya serikali kupitia kodi zinazokusanya.

**Nini Kifanyike:** TANESCO ije na mkakati wa kuishauri Serikali juu ya namna bora ya kuvuna maji na kuyahifadhi kwa matumizi ya uzalishaji wa umeme kwa kipindi chote cha mwaka. Kwakua Mradi wa Stiegler's Gorge utachukua muda mrefu kukamilika na kwakua Serikali ipo katika kuvutia wawekezaji wa viwanda ambavyo vitahitaji umeme, WAJIBU inaishauri TANESCO iangalie vyanzo mbadala vya umeme vyenye gharama nafuu katika kipindi hiki cha mpito. Vilevile, TANESCO iongeze juhudhi katika ukusanyaji wa madeni yake kwa wateja ili kuboresha mtaji wa uendeshaji wa shughuli zake.

## ii. TANESCO Yaidai Hospitali ya Tumaini Sh. 21.29 Bilioni

Katika ukaguzi wake CAG alibaini kuwa, TANESCO imepangisha jengo lake kwa kampuni ya Tumaini Comprehensive Infirmary Limited. Kumbukumbu zinaonesha kuwa, mpangishwaji hajalipa kodi ya pango kuanzia mwaka 1998 hadi 2016. Kampuni ya Tumaini Comprehensive Infirmary Limited ilifungua kesi ya kupinga malipo hayo mwaka 2008. TANESCO ilishinda kesi hiyo na mlalamikaji kuamriwa kulipa kodi ya pango pamoja na fidia ya usumbufu na uharibifu zenye thamani ya jumla ya dola za kimarekani 9.4 milioni sawa na takribani Sh. 21.29 bilioni.

Sambamba na hilo, kampuni ya Tumaini Comprehensive Infirmary Limited ilitakiwa kuondoka kwenye jengo mwezi Januari 2016. Hata hivyo, hadi tarehe 30 Juni 2017 mpangishwaji alikuwa hajatii amri ya Mahakama na hakuna hatua zozote zilizochukuliwa na TANESCO. (*Chanzo: Ripoti ya CAG ya Mashirika ya Umma 2016/2017 Uk. 29*)

**Athari:** Kutolipwa kodi hii, kunaiathiri TANESCO kwa kiwango kikubwa ikiwemo kukosa uwezo wa kutoa huduma kwa wateja wake. Mfano, kiasi hiki cha fedha kingeweza kugharamia mradi wa Wakala wa Umeme Vijijiini (REA PHASE III) katika Mkoa wa Tabora, Wilaya za Igunga na Nzega amba una gharama ya takribani Sh. 19.63 bilioni utakaohudumia wateja 4,674.

(*Chanzo: <http://www.tanesco.co.tz/index.php/projects/government-funded/167-re-a-phase-iii-project>*)

**Nini kifanyike:** WAJIBU inaishauri TANESCO kutumia madalali katika kutekeleza amri ya Mahakama.

## Jambo la 2: Benki ya Maendeleo ya Kilimo Yakopesha Asilimia 4 tu ya Mtaji Wake kwa Wakulima

Mnamo Septemba 2014, Serikali ilitoa mtaji wa Sh. 60 bilioni kwa Benki ya Maendeleo ya Kilimo. Benki hii ilianzishwa kwa malengo ya kuhamasisha utoaji wa huduma za kifedha na zisizo za kifedha katika sekta ya kilimo ikiwa ni pamoja na utoaji wa mikopo, vifaa, mafunzo, tafti nk.

CAG alibaini kuwa, benki ilitoa mikopo ya Sh. 3.95 bilioni tu, ambapo Sh. 2.23 bilioni sawa na asilimia 4 ya mtaji ndizo zilizotolewa kama mikopo kwenye sekta ya kilimo. Sh. 1.71 bilioni zilitolewa kama mikopo kwa watumishi. Benki iliwekeza Sh. 54.70 bilioni sawa na asilimia 91 ya mtaji wake kwenye amana za kudumu kinyume na malengo yake ya kutoa mikopo kwa wakulima.

**Athari:** Benki hii bado haijatekeleza dhumuni la kuanzishwa kwake, kutokutoa mikopo kama iliyotarajiwa kwa wakulima kunaathiri juhudhi za Serikali za kuinua wakulima. Hali hii, inapelekea wakulima kushindwa kufanya kilimo cha kisasa kutokana na kukosa mitaji.

**Nini kifanyike:** Benki hii inatakiwa kufanya shughuli zinazoendana na malengo makuu ya kuanzishwa kwake, yaani kuwekeza sehemu kubwa ya mtaji wake katika kuikopesha sekta ya kilimo, badala ya kuwekeza mtaji wake kwenye amana za kudumu kwa lengo la kupata riba. Aidha, Benki itafute vyanzo vingine vitakavyo iwezesha kuongeza mtaji badala ya kutumia mtaji uliotolewa na Serikali.

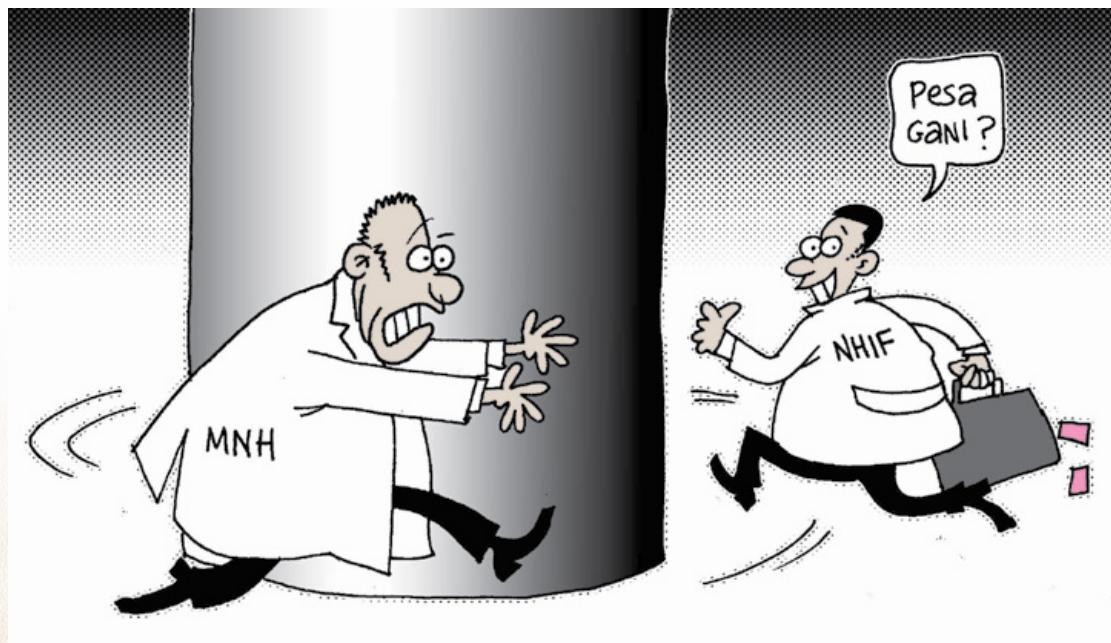
### Jambo la 3: Mambo Yaliyoibuliwa na CAG Katika Hospitali ya Taifa ya Muhimbili (MNH)

Katika ukaguzi wa Hospitali ya Taifa ya Muhimbili, CAG alibaini mapungufu mbalimbali hasa katika ukusanyaji wa madeni ikiwemo;

- Kuongezeka kwa madai na kutokuwepo kwa jitihada za ukusanyaji madeni hayo:** Ukaguzi ulibaini kuwa kumekua na ongezeko la madai ya Hospitali hiyo kutoka kwa taasisi mbalimbali. Mpaka kufikia tarehe 30 Juni 2016, madai yalikuwa yamefikia Sh. 30.8 bilioni ikilinganishwa na mwaka uliopita yalipokuwa Sh. 17 bilioni ikiwa ni ongezeko la asilimia 45. Kuongezeka kwa wadaiwa kunachangiwa na kutokuwepo kwa jitihada za ukusanyaji madeni.
- Madai ya bima za afya yaliyokataliwa kulipwa Sh. 1.86 bilioni:** Hospitali ya Taifa ya Muhimbili (MNH) chini ya mpango wa bima, hutoa huduma za matibabu kabla ya malipo. Katika kipindi cha ukaguzi, CAG alibaini madai yanayofikia Sh. 1.86 bilioni ambayo yalikataliwa kulipwa na makampuni ya bima.

Moja ya makampuni ambayo hayakulipa madeni yake ni Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF), ambao ulikataa madai ya Sh. 241.97 milioni. NHIF ilidai kuwa, madai hayo ni ya madawa ambayo hayakutolewa kwa wagonjwa. Udanganyifu huu ulidaiwa kufanywa na watumishi wa Hospitali ya Taifa ya Muhimbili.

(Chanzo: Ripoti ya CAG ya Mashirika ya Umma 2016/17 Uk. 44).



**Athari:** Kuna uwezekano mkubwa wa Hospitali ya Taifa ya Muhimbili kutokulipwa kiasi cha Sh. 1.86 bilioni ikiwa tuhuma hizo zitakuwa za kweli. Hali hii itapelekea Muhimbili kushindwa kutoa huduma zake kwa wateja ipasavyo. Mfano, kiasi cha Sh. 1.86 bilioni kingeweza kununua vitanda vya wagonjwa 3,914 kwa bei elekezi ya MSD ya Sh. 475,200 kwa kitanda kimoja.

**Nini kifanyike:** Hospitali ya Muhimbili inashauriwa kuchunguza tuhuma za udanganyifu huo na wahusika watakaobainika wachukuliwe hatua stahiki. Pia, Bodi ya Wakurugenzi ya Muhimbili inashauriwa kuiagiza menejimenti kuupitia mfumo mzima wa kuhudumia wagonjwa wenye bima za afya ili kubaini mapungufu na kuyatafutia ufumbuzi.

#### **Jambo la 4: Mamlaka ya Chakula na Dawa (TFDA) Kushindwa Kudhibiti Uingizwaji wa Bidhaa Zenye Thamani ya Sh. 4.43 billioni**

CAG alibaini kwamba, baadhi ya wafanya biashara wasio waadilifu waliweza kupitisha bidhaa bandarini zenye thamani ya Dola za Kimarekani 1.94 milioni sawa na takribani Sh. 4.43 bilioni kwa kutumia vibali vya kughushi bila kugundulika. Kutokana na udhaifu huo, upo uwezekano wa bidhaa ambazo hazina sifa kuingizwa nchini, hatimaye kuhatarisha afya za Walaji. (*Chanzo: Ripoti ya CAG ya Mashirika ya Umma 2016/17 Uk. 51*).



**Athari:** Kutokana na udhaifu huo, kuna uwezekano wa TFDA kuendelea kukumbana na tatizo sugu la uwepo wa bidhaa zisizostahili kuingizwa nchini ambazo huatarisha afya za walaji.

**Nini kifanyike:** TFDA itumie vyombo vya dola katika kufanya uchunguzi wa kina kubaini utaratibu uliotumika kutoa hivyo vibali na waliohusika wachukuliwe hatua. Vilevile, TFDA inashauriwa kuboresha mifumo yake ya usimamizi na utoaji wa vibali kwa bidhaa zote zinazoingia nchini ili kumlinda mtumiaji wa bidhaa hizo.

#### **Jambo la 5: Kuwepo kwa dawa zilizoisha Muda wake katika Bohari Kuu ya Dawa (MSD)**

Ukaguzi ulibaini kuwa mwisho wa mwaka 2017, Bohari Kuu ya Dawa ilikuwa na dawa zilizoisha muda wake zenye thamani ya Sh. 4.43 bilioni sawa na asilimia 3.4 ambayo ni juu ya uwiano stahiki wa asilimia 1 ya gharama ya mauzo ya mwaka. Kwa mujibu wa Menejimenti, dawa hizi zilizoisha muda wake zilisababishwa na mabadiliko ya teknolojia, dawa zilizoharibika, mabadiliko katika miongozo ya matibabu, uwezo mdogo wa wateja wa MSD, pamoja na upokeaji wa dawa zinazofanana kutoka kwa wahisani (*Chanzo: Ripoti ya CAG ya Mashirika ya Umma 2016/17 Uk. 75*).

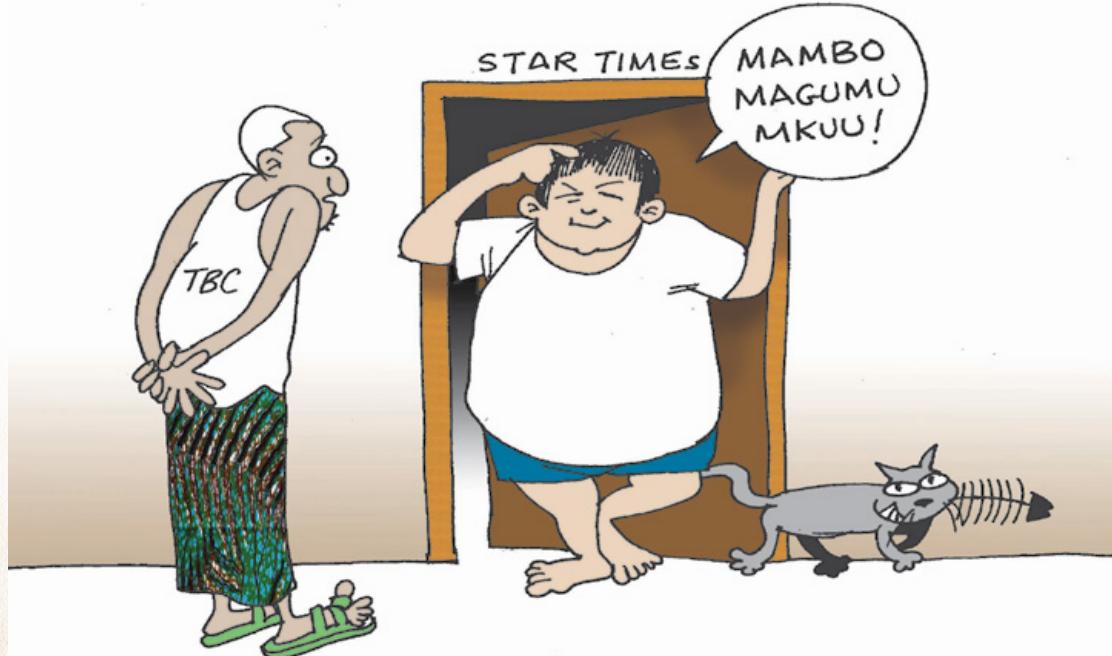
**Athari:** Hali hii inachangia kukosekana kwa madawa katika vituo vya afya na kuathiri wagonjwa. Ukaguzi ulibaini kuwa uwezo wa Bohari kukidhi mahitaji ya wateja sio wa kuridhisha. Aidha, thamani ya dawa zilizoisha muda wake inadhihirisha kutopatikana kwa thamani ya fedha katika matumizi ya fedha za umma (Nugatory Expenditure). Kwa mfano, kutoka katika sampuli iliyochukuliwa ya hati za maombi za wateja kiasi cha dawa ambacho hakikupatikana kutoka Bohari Kuu ya Dawa kilikuwa kati ya asilimia 45 hadi 87 kulingana na aina ya dawa zilizombwa.

**Nini kifanyike:** Bodi ya Wakurugenzi ya MSD inashauriwa kuiagiza Menejmenti kufuata muongozo wa usimamizi wa dawa wa Januari 2017 ili kuhakikisha kiwango cha dawa zinazokwisha muda wake hakizidi asilimia 1 ya gharama ya mauzo ya mwaka. Hii ni pamoja na MSD kuhakikisha inanunua dawa zenyet zaidi ya miaka miwili kabla ya muda wake wa matumizi kuisha. MSD ifanye utafiti wa soko kubaini mahitaji ya kila dawa; hii itasaidia kuagiza dawa kufuatana na mahitaji ya soko. Vilevile, hii itaboresha uwezo wa MSD kuhudumia wateja wake kikamilifu na kuepuka tatizo la dawa nyingi kuharibika zikiwa kwenye bohari.

#### Jambo la 6. Uwekezaji Usio na Tija Katika Mashirika ya Umma

Serikali inawekeza katika mashirika mbalimbali ili yaweze kutoa huduma kwa wananchi kwa namna ya kujitegemea pamoja na kupata gawio litakalochangia kukuza pato la taifa. Hata hivyo, ripoti ya CAG inaonesha uwekezaji uliofanywa na serikali katika baadhi ya maeneo ambayo hayana tija kwa taifa. Maeneo hayo ni pamoja na;

- Uwekezaji uliofanywa na Shirika la Utangazaji la Taifa (TBC) katika kampuni ya Star Media Tanzania Limited.** TBC inamiliki asilimia 35 ya hisa za mtaji wa Star Media Tanzania Limited. Hata hivyo, kwa kipindi cha miaka mitatu mfululizo (2013-2016), kampuni hiyo imekuwa ikipata hasara iliyofikia takribani Sh. 61.14 bilioni. Kutokana na hasara hiyo, TBC haijawahi kupokea gawio lolote katika uwekezaji huo tangu mwaka 2013.



- ii. **Uwekezaji usiokuwa na tija wa Kampuni Hodhi ya Rasilimali za Reli (RAHCO).** Katika kampuni ya RAHCO, CAG alibaini Sh. 20.1 billioni zilitumika kufanya upembuzi yakinifu wa ujenzi wa reli katika maeneo ya Arusha-Musoma, Mtwara-Songea-Mbambabay, Uvinza-Musongati-Mpanda-Karema na Tabora-Kigoma-Kaliua-Mpanda. Hata hivyo, kutokana na ukosefu wa fedha, miradi hii ilikuwa haijanza kutekelezwa, hivyo, kupelekea RAHCO kutopata thamani ya fedha zilizotumika katika kufanya upembuzi yakinifu. Aidha, gharama za upembuzi huo zimeripotiwa kama miradi inayoendelea kutekelezwa licha ya kutokuwepo kwa bajeti ya miradi hiyo. (*Chanzo: Ripoti ya CAG ya Mashirika ya Umma 2016/17 Uk. 55 - 58*).

**Athari:** Uwekezaji usio na tija unasababisha shirika kushindwa kufikia malengo yake. Kutopata gawio kwa muda mrefu kunaathiri uwezo wa kifedha wa TBC, hivyo kupelekea kushuka kwa ubora wa huduma. Vilevile, kuwekeza kiasi kikubwa katika kufanya upembuzi yakinifu na miradi kutoanza kunasababisha uwekezaji huo kutokuwa na tija kwa kipindi chote ambacho mradi haujaanza kutekelezwa.

**Nini kifanyike:** Pamoja na mapendekezo ya CAG, WAJIBU inashauri mashirika ya umma yawe yanafanya uchambuzi wa kutosha ili kujiridhisha kuwa uwekezaji utakaofanywa utakuwa na tija na kuleta faida. Vilevile, RAHCO inatakiwa kutafuta namna ya kupata fedha za kutekeleza miradi husika ili kufikia malengo yaliyotazamiwa. Aidha, Bodi ya Wakurugenzi wa TBC iagize menejimenti kufanya tathmini ya usahihi wa hasara iliyoripotiwa na Star Media Limited. Pia, endapo itabainika kuwa hasara hiyo ni sahihi, bodi iangalie namna ya kuuza hisa zake ili isiendelee kuwa na uwekezaji usiyo na tija.

#### Jambo la 7: Mikopo isiyolipika katika Benki ya Uwekezaji (TIB)

Katika mwaka ulioishia tarehe 31 Disemba 2016, Benki ya Maendeleo ya TIB ilifuta idadi kubwa ya mikopo hadi kufikia Sh. 94 bilioni ambayo imetokana na miradi yake kuwa chechefu. Ripoti ya CAG inaonesha kulikuwa na mapungufu kwenye utaratibu wa utoaji wa mikopo mfano, kuna baadhi ya mikopo iliyotolewa pasipo uhakiki wa kina wa uhalali wa hati za dhamana zilizotumika kuombea mikopo hiyo.

Hata hivyo, katika kuhakikisha inakusanya mikopo hii, benki ilitoa notisi ya siku 30 kwa wadeni hao na kuwataka walipe mikopo hiyo. Hadi mwezi Machi 2017, kiasi cha Sh. 2.9 bilioni ndicho kilikusanywa ambacho ni sawa na asilimia 3 tu ya mikopo yote ya benki hiyo. (*Chanzo: Ripoti ya CAG ya Mashirika ya Umma 2016/17 Uk. 70*).

**Athari:** Kutokana na ukaguzi kubaini kiwango cha chini cha makusanyo ya madeni, kuna uwezekano mkubwa wa benki hii kupoteza fedha zake na kuwa katika hatari ya kufilisika. Hii inaminyo uwezo wa ukuaji katika uwekezaji hasa katika kipindi hiki cha msukumo wa ujenzi wa viwanda.

**Nini kifanyike:** TIB inashauriwa kuboresha taratibu zake za kutoa, kufuatilia na kurejesha mikopo ili kuzuia udhaifu ulioonekana na ambao unaweza kuathiri utendaji wa benki. Vilevile, benki iwachukulie hatua za kisheria waliohusika katika kutoa mikopo pasipo na dhamana stahiki.

#### Jambo la 8: Mashirika ya Umma Yanavyoathiriwa na Kutokuwepo kwa Bodi za Wakurugenzi

Kwa mwaka 2016/17, kulikuwa na Bodi za mashirika 20 ambazo zimeimaliza muda wake na hakuna Bodi mpya za kusimamia mashirika hayo zilizokuwa zimeteuliwa hadi CAG anakamilisha ukaguzi mwezi Machi 2018. Baadhi ya taasisi zimekuwa zikiendelea na utendaji kazi bila kuwa na Bodi kwa zaidi ya mwaka mmoja (*Chanzo: Ripoti ya CAG ya Mashirika ya Umma 2016/17 Uk. 100*).

**Kielelezo Na. 3: Idadi ya Mashirika ambayo hayakuwa na Bodi za Wakurugenzi hadi kufika Machi 2018**

**Athari:** Kutokuwepo kwa Bodi za Wakurugenzi na wadhamini kunazorotesha utendaji wa mashirika husika. Hii ni kutokana na kucheleva kwa maamuzi yanayohusu mambo kama; kuidhinisha matokeo ya watahiniwa (kwa taasisi zote za kitaaluma), kuidhinisha hesabu zilizokaguliwa za taasisi, kuidhinisha manunuzi kwa mujibu wa sheria, kuidhinisha sera mbalimbali, kuidhinisha ajira kwa baadhi ya nafasi na kuidhinisha uwekezaji wa taasisi katika maeneo mbalimbali.

**Nini kifanyike:** Pamoja na mapendekezo ya CAG, WAJIBU inashauri Serikali kufanya mabadiliko katika sheria zilizoanzisha mashirika ya umma ili kuingiza vipengele vitakavyowezesha mashirika hayo kuwa na bodi kwa kipindi chote hadi bodi mpya itakapoteuliwa. Serikali inaweza kuweka vipengele vifuatavyo katika sheria zilizoanzisha mashirika mbalimbali;

- i. Muda wa wajumbe wa bodi kuhudumu (tenure) uwe unatofautiana katika kuanza na kumalizika. Mfano, Bodi yenye wajumbe 13, wajumbe watatu wamalize muda wao wa kuhudumu katika bodi mwaka wa tatu kisha wateuliwe wengine watatu kwa kuachiana nafasi, au
- ii. Kuwepo kwa kipengele kinachoitaka bodi iliyomaliza muda wake kuendelea kutekeleza majukumu yake mpaka itakapoteuliwa bodi nyingine, au
- iii. Kuwepo kwa kipengele kinachomruhusu Mkurugenzi Mtendaji wa shirika husika kuomba kibali kwa Msajili wa Hazina kuongezea kipindi cha bodi iliyomaliza muda wake kuja kufanya majukumu yake kwa muda maalumu.

# | Sehemu ya Nne

## **Hitimisho**

WAJIBU inatarajia ripoti hii itawakumbusha Maafisa Masuuli na wahusika wengine wote kuhusu mapendekezo ya CAG na umuhimu wa utekelezaji wake. Aidha, WAJIBU inatarajia ripoti hii itaongeza uelewa wa wananchi juu ya ripoti ya CAG ya Mashirika ya Umma ya mwaka 2016/17.

WAJIBU inatarajia ripoti hii itawawezesha wananchi kuitia Asasi za Kiraia (AZAKI) na wawakilishi wa wananchi kudai uwajibikaji kutoka kwa wenyewe mamlaka (duty bearers) pale watakapoona hawajawajibika ipasavyo.

Ripoti hii itachangia kufanya mapendekezo ya CAG yawe na uhai wa muda mrefu zaidi kuliko ilivyokuwa kwa miaka iliyopita, hivyo kuwepo na matarajio ya ongezeko la utekelezaji wa mapendekezo hayo.







## **WAJIBU - Institute of Public Accountability**

P. O. Box 13486 Dar Es Salaam

Barua pepe: [admin@wajibu.or.tz](mailto:admin@wajibu.or.tz) ; Simu: +255 22 266 6916

Tovuti: [www.wajibu.or.tz](http://www.wajibu.or.tz)